סדרת

זכרונות מאר"ץ

זכרונות וסיפורים קצרים
על חייהם של יהודי ארם צובא (חלב)

גיליון מס' 2

אדמונד דואק

המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובה (חלב)
World Center for Aleppo (Halab) Jews Traditional Culture

זכרונות וסיפורים קצרים על חייהם של יהודי ארם צובא (חלב)

גיליון 2

אדמונד דואק

יציאת סוריה

החיים בביירות

עולים לישראל

הנה מה טוב ומה נעים

סוף סוף בבית

סיפורים וראיונות במסגרת סדרה זו הם אוטנטיים ומובאים ככתבם וכלשונם (לעיתים בעריכה קלה מתחייבת), על דעת יוצריהם וללא מעורבות שלנו בתכנים.

יצא לאור ע"י
המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובא (חלבּ)
רח' הרב אהרונסון 4, תל אביב, 6801233, ישראל.
דואר אלקטרוני: office@aleppojews.co.il
אתר המרכז: www.aleppojews.co.il

היגוי: משה כהן.
עריכה ועיצוב גרפי: שלמה מריו ספדייה.

©
כל הזכויות שמורות
למרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובא (חלבּ).
המבקש לצטט מפרסום זה רשאי לעשות כן
בתנאי שיציין את שם הפרסום ואת שם המוציא לאור.

נדפס בישראל
ה'תשפ"ה - 2025

המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובה (חלב)

WORLD CENTER FOR ALEPPO JEWS TRADITIONAL CULTURE

מטרות

*ריכוז חומר היסטורי מקיף, שייתן ביטוי נאמן לקהילת יהודי ארם-צובא (חלב) עתיקת היומין ולמורשתה, שתרמה רבות להיסטוריה העולמית של עם ישראל בישראל ובארצות פזוריו והוסיפה פרק חשוב במסכת חייו.

*עריכת מחקר יסודי על תולדות קהילת ארם-צובא וסביבותיה, מבחינה היסטורית, כלכלית, חברתית, דתית, תרבותית ורוחנית, תוך דגש על היותה קהילה שורשית שהצמיחה, במשך דורות, חכמים, גדולי תורה, שהעשירו בספריהם, בדברי הלכה והגות, את תרבותו של עם ישראל, כמו גם אישי חברה וכלכלה שתרמו רבות לישראל ולחברה האנושית.

*טיפוח וקיום מורשת קהילת ארם-צובא במסגרת טיפוח מורשת העדות בישראל המתחדשת.

המייסדים הקימו את המרכז לאור הרעיון, שטיפוח המורשת המפוארת של הקהילה ושימורה, למען הדור הזה והדורות הבאים, חיוניים הם לידיעת תולדות העם היהודי, לקיומו ולשמירת עושרו הרוחני.

המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובא (חלב)
רח' הרב אהרונסון 4, תל אביב, 6801233, ישראל
דוא"ל: office@aleppojews.co.il
www.aleppojews.co.il

בע"ה

הקדמה

כבוד גדול הוא לי שיושב ראש הנהלת המרכז העולמי למורשת יהדות ארם צובה (חלב), מר משה כהן הי"ו, הודיע לי שבחר לפרסם פרקים מספרי "מדור לדור" אשר ראה אור לפני כחמש עשרה שנה, ובו סופר אודות משפחתנו, משפחת דואק, שעברה מחלב לביירות ומשם לישראל.

אני גאה להיות הבן של החזן והפייטן הנודע, אבי ועטרת ראשי, חכם אליהו דואק הכהן זצ"ל ושל אמי, סימבול לבית כדריה עליה השלום.

חוברת זו מוקדשת בהוקרה לרעייתי היקרה, בלה, בתם של אדל ומשה עבאדי ז"ל, לחמשת ילדיי הי"ו, לארבע עשרה נכדיי הי"ו ולשמונת ניניי הי"ו-כן ירבו בעזרת השם.

אדמונד דואק

יציאת סוריה

הימים היו ימי מאבק: היישוב בארץ ישראל נאבק נגד הבריטים ו"הספר הלבן" שלהם, אותו מסמך אכזר' שאסר על יהוד' אירופה לעלות לארץ ישראל ולשקם כאן את שארית הפליטה שנותרה ממחנות ההשמדה. שישה מיליון מבני עמנו הושמדו, ועכשיו, כשמעט הניצולים ביקשו מקום מקלט, אף מדינה לא עזרה להם.

בכל ארצות אירופה אספו שליחים מארץ ישראל את היהודים ששרדו, וריכזו אותם במחנות. בארץ נקטו השלטונות הבריטיים עמדה חד-צדדית ולא הרשו לאוניות המעפילים לעגון. כאשר הגיעו האוניות לחוף היה הצי המלחמתי הבריטי מקיף אותן ומונע מהן את הגישה. פה ושם הצליחה אוניית מעפילים כלשהי להגיע לארץ, אך מרבית האוניות הוחזרו על עקבותיהן. רבות מהן טבעו על נוסעיהן, אחרות הופנו לקפריסין.

היישוב בארץ לא השלים עם המצב והפגנות נגד הבריטים היו דבר שבשגרה. אירגוני הלח"י (לוחמי חירות ישראל) והאצ"ל (אירגון צבאי לאומי) האקטיביסטים היוו איום נגד הבריטים; אירגון ההגנה עסק בניסיונות דיפלומטיים לבטל את רוע הגזירה.

ב-29 בנובמבר 1947 התקיימה במועצת האומות המאוחדות הצבעה על חלוקת ארץ ישראל והקמת מדינה יהודית בחלק ממנה. ברוב קולות התקבלה החלטה, לפיה יסתיים המנדט הבריטי ב־15 במאי 1948, והשלטון בפלסטין יחולק בין שתי רשויות, אחת ערבית ואחת יהודית. הערבים סירבו לקבל את ההחלטה הזאת.

למחרת, יום ראשון, 30 בנובמבר, ניתן האות בחלב, והפגנות המוניות יצאו מבתי הספר הערבים. בארץ ישראל הייתה צהלה ושמחה לרגל החלטת האו"ם, וארצות ערב הסיתו את תושביהן לצאת ולהפגין נגדה.
המפגינים, ברובם סטודנטים צעירים, צעדו בחוצות חלב ושאגו "פלסטין בלאדנא, אאלל-יהוד כלאבנא' ־ כלומר, 'פלסטין ארצנו, היהודים כלבים שלנו'. ההפגנות הלכו והתעצמו. אני, כילד, עמדתי על המדרכה וצפיתי בהן.

אלה לא היו ההפגנות הראשונות בחיי: עדיין זכרתי את ההפגנות נגד הצרפתים, אלא שהפעם שמעתי צעקות נגדי, נגד העם שלי. באחת ההפגנות, בעודי צופה בתהלוכה, נפלה על לחיי סטירה איומה. הבטת' בבהלה הצידה וראיתי את אבי עומד לידי ומסנן מבין שיניו: "תאסוף את כל האחים שלך מהר ותסתלקו הביתה. אל תצאו מהבית."
רצתי הביתה כשפניי בוערות מכאב הסטירה. הדלת נסגרה בקומה השנייה של הבניין, שם גרנו. אחרי שאבא וידא שהשכנים שלנו, משפחת כהן, בבית, הוא לקח קורת עץ ארוכה ועבה וחיזק בה את הדלת הראשית. הוא דפק מסמרים והצמיד את הקורה לדופן המדרגות מבפנים. עכשיו הייתה הדלת מגודרת. צריך היה כוח רב כדי להדוף אותה.

ביום שני, 1 בדצמבר 1947, נפל דבר: אספסוף גדול, מאות אנשים, התחילו להתאסף מול ביתנו. תוך צעקת הסיסמה המוכרת, "פלסטין בלאדנא, אל-יהוד כלאבנא"; הם הסתערו משני הצדדים ויידו אבנים על החלונות. אבן גדולה אחת שברה את החלון, חדרה לבית ונחתה במרכז החדר. כולנו היינו לבושים ונעולים, מצייתים להוראה המפורשת שקיבלנו מההורים: אם פורצים אל הבית, עלינו לנטוש במהירות, שכן אחרת ישרפו את הבית עלינו. היה כבר ידוע: ההמונים מעלים באש את כל רכוש היהודים, במיוחד מוסדות חינוך, בתי כנסת, חנויות, עסקים ועוד. וכיוון שאחד החדרים בבניין שימש כבית כנסת, הייתה סיבה נוספת עבורם להשתלח בבניין.

וכך, בעודנו בחדר המדרגות וההורים משקיפים כל אחד על צד אחר של הבניין, שמענו ניפוץ זגוגיות ומכות אבנים על התריסים והקירות החיצוניים. אבל ניסיונותיהם של הפורעים לפרוץ את הדלתות עלו בתוהו. כאשר ראו שאינם יכולים לנו, עזבו אותנו ורצו למקומות אחרים.

השתרר שקט סביבנו. עלינו במדרגות אל הדירה שלנו ודרך החלונות ראינו עשן מיתמר. היו אלה בתי הכנסת המפוארים שבשכונת ג'מילייה, בית ספר תלמוד תורה השוכן לידו, בית כנסת סילוורה שבו נערכו החתונות בקהילה, מאפייה של משפחת שירו, בית הספר "אליאנס", חנויות המכולת של היהודים - כל זה בשכונת הג'מילייה, השכונה החדשה של היהודים. בשכונה העתיקה לא נשאר

דבר מכל בתי המגורים, בתי הספר ובתי הכנסת. עם זאת, אני מוצא חובה לציין כ׳ לא הייתה פגיעה בנפש. בלילה שבין יום שני לשלישי, בעוד אנו הילדים ישנים, אבא ואמא לא עצמו עין. למחרת סיפרו לנו שבאו כמה בחורים עם פח של נפט ורצו לשרוף את בית הכנסת שלנו. הם שאלו את שכנינו, ואלה השיבו להם שאין כאן שום בית כנסת״. שוב ניצלנו.

ביום שלישי בבוקר שוב החל האספסוף לצבוא על דלתנו. הפעם עמד בפרץ שכן ערבי ממשפחה מכובדת, וצעק לעבר האספסוף: ״תסתלקו או שאפתח עליכם באש״. הוא הוציא את אקדחו האישי אל מול הפרחחים. ואלה, במצוות מנהיגם, הסתלקו.

בצהרי אותו יום יצא לרחובות טנדר ועליו מגבר. ״אחינו היהודים״ הכריז הכרוז, ״אל תחששו. השלטונות יגנו עליכם אנו קוראים לציבור המתפרע להתפזר, ולהניח לאחינו היהודים״ לא האמנו למשמע אוזנינו.

האם זה תרגיל הסחה? האם הוא נועד להוציא אותנו מהבתים, כדי שיעשו בנו שפטים? אבל נראה שהפקודות הגיעו מגבוה: מנהיגי העדה היהודית התקשרו לדמשק, ומשם נחתו הוראות מפורשות למשטרה המקומית - להחזיר את הסדר על כנו.

אבא יצא למרפסת, ובקול רם צעק ״יחי הנשיא הסורי! תחי סוריה!״ שאלתי אותו לפשר הקריאות האלה והוא השיב: ״עם ישראל שרוי בצרות. אין לנו כוחות נגדם, אנחנו מתי מעט. כך נהג גם יעקב אבינו אחרי שנמלט על נפשו מבני שכם״.

באותו יום לקחה אמא את היוזמה לידיה ואמרה לאבא: ״אין לנו עתיד בעיר הזו. אנו חייבים לנטוש ולמלט את בנינו ובנותינו לביירות בלבנון״ אבא השיב לה: ״יש לך אור ירוק לפעול״.

ביום חמישי באותו שבוע, 4 בדצמבר 1947, קנינו כרטיסים לרכבת לנסיעה לילית לביירות. עזבנו את הבית על כל תכולתו: רהיטים, מזון, בגדים. הפקדנו את הכול בידי סבתא נוזהא, שהסכימה להישאר בחלב כדי למכור את הרכוש. היא תצטרף אלינו, כן קיווינו, בהמשך, ותגיע לביירות.

בהיותנו בתחנת הרכבת שמענו לפתע הכרזה ברמקול: ״נאסרה יציאת היהודים

מהעיר חלב. כל הנוסעים היהודים מתבקשים לעזוב את התחנה ולשוב לבתיהם". הכרוז חזר על דבריו מספר פעמים.

אבא ניגש לאחראי והראה לו את הכרטיסים שרכשנו. זה השיב שאין כל אפשרות שיהודי יעזוב את חלב.
חפויי ראש חזרנו אל הבית שזה עתה עזבנו. סבתא פתחה לנו את הדלת בבכי קורע לב מהול בשמחה, על שובנו. סיפרנו לה מה קרה, ועייפים ורצוצים עלינו כל אחד על משכבו. אבל שינה בוודאי לא הייתה באותו לילה. מיותר לציין את גודל האכזבה של אבא ואמא. הם קיבלו החלטה גורלית מאין כמותה, והדבר לא צלח בידיהם.

רבותינו אמרו: "כל עכבא לטובה", ואבא סיגל אמירה זו לעצמו בכל מהלך חייו. בהיותו מאמין בן מאמין, קיבל על עצמו בהכנעה את אשר נגזר. אני, מפאת גילי הצעיר, לא הפנמתי את משמעות הפקודה שנחתה עלינו, ומהר מאוד חזרתי לשלשיגרה כאילו דבר לא קרה.

אמא, בניגוד אלי, לא השלימה עם הגזירה ולא הפסיקה לחשוב איך ניחלץ מסוריה. בחוכמתה הרבה באה בדברים עם "ארסאן", חברת הסעות ידועה שעבדה בין היתר בקו חלב-ביירות. יחד עם חוה אחותי היא ניגשה אל משרדי החברה ולאחר תשלום גבוה מהתעריף המקובל, הסכימו הפקידים לרשום אותנו להעברת הגבול ללבנון. הם סיכמו עם אמא כ' תהיה ב"היכון" ועל־פי סימן מוסכם יהיה על כולנו להיות מוכנים במהירות לנסיעה במונית שתוכן לשם כך. כמובן שאין לקחת שום חפצים שיעוררו חשד. וכך היה: באחד מימות השבוע נקראנו לחזור מבית הספר בשעה מוקדמת מהמקובל; התלבשנו במספר שכבות של בגדים ונפרדנו שוב מסבתא נוזהא. גם הפעם היא נשארה לבדה בבית.
כעבור דקות אחדות הגיעה מונית ועצרה ליד פתח הבית. הנהג, אדם חייכן, הישרה עלינו אווירה טובה.
היינו שם אמא, עזרא, חוה, ברי, פלורה ואני. אבא נקט בתכסיס מתוחכם: הוא לא רצה לעלות למונית בקירבת הבית, והמתין לנו מאחורי בית הספר הצרפתי ה"לאייק". וכך, בחשאיות גמורה נכנסנו למונית ואבא הצטרף מאוחר יותר. האווירה הייתה טעונה. מונית מדגם "דה-סוטו" בעלת שבעה מושבים נוסעת עם משפחה יהודית לביירות, לבנון.

זאת לא הייתהכפי שסיפרתי כבר, לא היתה זו הפעם הראשונה שיצאתי מסוריה. עשיתי זאת ארבע שנים לפני כן, בטיול לארץ ישראל, אבל אז היה זה בריש גלי. היה בידינו היתר נסיעה ודרכון מאושר מטעם השלטונות. הפעם אנחנו יוצאים, בכעין יציאת מצרים. כל רכושנו נשאר מאחורינו.

המונית יצאה מחלב ונסעה על הכביש הבינעירוני. נהג המונית לא אמר דבר. לידו ישב נוסע נוסף, ואנחנו, הילדים, התיישבנו בשורה האמצעית. אמא לידנו. מאחור ישנו אבא, עזרא ועוד מישהו מהילדים. אמא וחוה כיסו את שיער ראשן, כפי שמקובל אצל המוסלמים, אבל נדהמתי לראות שגם אחי, עזרא, שישב מאחור, כיסה את ראשו בצעיף. הוא, שהיה בן 19, הסווה את דבר היותו גבר, ונראה כבחורה לכל דבר. כל מהלך הנסיעה נעו שפתיו של אבא בתפילה חרישית. הוא קרא פרקי תהילים. בזכות היותו חזן, הוא ידע את כל סדרי התפילה בעל-פה. גם אני שיננתי את "שמע ישראל", שידעתי בעל פה.

עברנו בעיירות שונות ובכפרים לאורך הדרך, אבל מהמסע הזה אני זוכר שתי ערים מרכזיות - חומס וחמת. אלה היו מאז ומתמיד ערים תוססות וידועות בנטיותיהן הלאומניות־ קיצוניות. ואכן, כאשר חצינו אותן, התנהלו בהן הפגנות אדירות נגד היהודים. בארץ ישראל השתוללה כבר המלחמה, והמוסלמים מחומס וחמת רצו לעודד את הכנופיות הערביות. מה רב היה פחדנו באותם רגעים: המונית שלנו חוצה רחובות מרכזיים ומפלסת את דרכה דרך המונים משולחי רסן, הקוראים קריאות גנאי נגד היהודים והציונות. ואנחנו מכווצים בתוך עצמנו, רועדים מפחד.

"זכות אבות להם תזכור", זהו פסוק הלקוח מספר הסליחות. אנחנו אומרים בו לקדוש ברוך הוא: "בזכות אבותינו שבטחו בך תציל אותנו מידי הפושעים האלה". כאשר אמרנו "זכות אבות להם תזכור", אנחנו מצרפים לאבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, אבות האומה, גם את אבותינו שלנו, ואת אמותינו. לנגד עיניי ראיתי באותו רגע את סבתא נוזהא ששעות לפני כן נפרדה מאיתנו, ובעיניים רטובות מדמעות נתנה לנו את ברכת הדרך, שנגיע בשלום למקום חפצנו. האספסוף הקיף את המונית שלנו ודפק בידיו על דפנותיה ואני זכרתי "ובני ישראל יצאו ביד רמה" ואת "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים..."

התקרבנו לרגע החשוב ביותר במסע - ביקורת הגבול בין סוריה ללבנון. כאן, לראשונה, פנה הנהג אלינו והכין אותנו. התפילות שלנו נאמרו ביתר שאת וביתר כוונה, הנהג בלם את המכונית ויצא לעבר שוטרי משמר הגבול. שמענו אותו אומר בקול רם: - "אלסלאם עליכם יא ג'מאעה, כאן משפחת ארסאן (כלומר, שזאת המונית של חברת ארסאן). "אהלן וסהלן יא אחינו", ענו לו אנשי המשמר. הוא הראה את התעודות שלו, שבתוכם מקופלים הכספים, "דמי לא יחרץ". הם בירכו אותו לשלום, פתחו לו את המחסום והמונית חצתה את גבולות סוריה. היינו על אדמת לבנון.

השעה הייתה מאוחרת, בחוץ שרר חושך מוחלט, מבעד לחלונות המונית לא רואים דבר. אבל היינו מחוץ לגבולות סוריה, ויכולנו לשחרר אנחת רווחה. הנהג, בהיותו מאומן ומקצועי, הביא אותנו לשכונת היהודים "וואדי אבו ג'מיל". הוא שאל את השכנים היכן מתגוררת משפחת דאוד עסיס, ואלה כיוונו אותנו לשכונה היוקרתית, "אל סנאייע". כאן מתגורר גם הנשיא הלבנוני, ומכאן חשיבותה - היא מוגנת במיוחד. עוד מספר רחובות ועוד כמה שאלות לאנשים מהסביבה, והגענו לדירה של דודה גרז והדוד דאוד עסיס. דפקנו בדלת, הסגורה במנעולים רבים. פותחים מנעול ראשון, מנעול שני, מסירים מוטות ברזל - ואז נפתחת הדלת.
נוצרה מהומה גדולה, באנו אליהם בהפתעה. שתי האחיות נופלות זו בזרועה של זו, צהלות שמחה מהולות בבכי. סימבול, אמי, חובקת את גרז אחותה, ממנה נפרדה לפני תקופה ארוכה. אנחנו נכנסים לתוך הבית, אני נפגש עם בן דודתי אדמונד, גם הוא אדמונד בקיצור. עוזרת הבית, בהייה שמה, קמה והכינה שתיה חמה עבורנו. הגברים, אבא והדוד דאוד, תפסו עמדה להחלפת רשמים. הגברים, כנהוג, יותר מאופקים ויותר תכליתיים.

אינני יודע איך התנהלו הדברים בהמשך. כל אחד הופנה לפינה כלשהי כדי לנוח מתלאות הדרך. זהו זה. בעזרת שמו יתברך הגענו לחוף מבטחים. אנחנו בביירות. ברכת יישר כוח לאמא. היא המנוע, היא האנרגטית. תמיד רואה מהלך אחד או שניים קדימה. אם היא החליטה דבר מה, לא משנים הקשיים - החלטתה תתבצע.

החיים בביירות
"פריס של המזרח התיכון"

לבנון היתה ארץ ליברלית ורב-דתית. בזכות הליברליות שלה היא הייתה לארץ תיירותית ומרכז להשקעות כלכליות. לא אחת כינו אותה "פריז של המזרח התיכון". ביירות, בירתה, ממוקמת לחופי הים התיכון ומצד מזרח היא מוקפת בהרים. בעבר הייתה עיר נמל מפורסמת, מרכז פיננסי ותרבותי של המזרח התיכון.

הקהילה היהודית בעיר הייתה בת אלפי שנים. חלק ניכר מהיהודים שבה גרו בשכונת ואדי אבו ג'מיל, שם נמצא בית הכנסת הגדול "מגן אברהם". היה זה בניין ענק. נברשות יפות השתלשלו מהתיקרה, ובצמוד לקיר המושבים למקהלת הילדים, שליוותה את החזן בעת התפילה. משני צדי האולם עמודים מעוגלים ומנורות. עזרת הנשים הייתה בקומה השנייה, מקום רחב ביותר שהשקיף על האולם מכל עבריו. כאן התפלל הרב הראשי של הקהילה, הרב ליכטמן, ממוצא אשכנזי, שהגיע לביירות מארץ ישראל. לידו שימשו כעוזרים הרב אליהו זיתונה והרב קוברסי, בשכונה היו עוד כמה בתי כנסת קטנים יותר, וכן מוסדות יהודים נוספים כמו בתי ספר של רשת "אליאנס" ותלמודי תורה.

השלטון הלבנוני היטיב עם הקהילה היהודית ונתן להם לעסוק בחופש גמור בניהול הקהילה. הם קיימו את כל החגים לפי המוסרת, ללא כל הפרעה. אנחנו הגענו לכאן ימים אחדים לפני פסח. הילדים היו כבר בחופשת החג, והנשים עמדו על סף סיום ההכנות לחג, לבל יימצא חלילה פירור חמץ.

ברי אחי, שתמיד היה איתי, חבר גם כאן אלי ואל מוני, בן ־דודנו. מוני קיבל אותנו בחמימות, שנינו היינו כמעט בני 10. למחרת הגיענו הוא הזמין אותנו לפגוש חברים שלו בוואדי אבו ג'מיל. ברי ואני סיירנו איתו בשכונה, ומיד חשנו בחופש ששרר כאן: הילדים משחקים באופן חופשי, אין ילדים ערבים מתפרעים הבאים להפריע; נטשתי את הפחד בחלב. ההכרה שאני חופשי ואין עלי עיני זרים, נתנה ל' ביטחון רב.

מהשכונה היהודית עשינו את דרכנו במורד הרחוב, לטיילת שליד קפה "אלשאמאת" כאן התארחו. רק יהודים, נשים וגברים, חופשיים לשחק קלפים ושש בש, לעשן נרגילות. ברחוב הביירותי הזה לא ניכרה העובדה שלא הרחק משם בארץ ישראל ניטשת מלחמה בין יהודים לערבים.

עברנו את הפסח כאורחים אצל משפחת עסיס. שישה ילדים נולדו למשפחה, שלושה בנים ושלוש בנות. הבנים - אברהם, עזרא ומוני, והבנות - רשולה, דורית ולידו. ביתם גדול ורחב ידיים, שלושה חדרי שינה ענקיים, סלון מרוהט ומפואר. במרכז הבית חדר האוכל סמוך למטבח גדול. כאן ראיתי, לראשונה בחיי, מקרר ביתי. בצמוד לבית גינה פרטית, ובה עצי פרי וצמחי נוי. מרפסת גדולה משקיפה על הרחוב, מוקפת בגדר ומוגנת היטב.

למרות שהגענו שבע נפשות, והכפלנו באחת את אוכלוסיית הבית, קיבלו אותנו יפה כאמור. עזרא, האח הגדול, חבר לאברהם, חוה לדורית; ברי ואני, הזוג הצמוד ביותר, חברנו למוני, ופלורה חברה ללידו הקטנה. הייתה זו ממש אידיליה אבל לא להרבה זמן.

מייד לאחר פסח שכרנו דירה ליד הנמל, קרוב לשוק המסחרי "סוק אלסרסוק". רשמו אותנו לבתי הספר המתאימים - היעד שלנו הוא אמנם איחוד המשפחה בארץ ישראל, אבל בינתיים החיים נמשכים, והילדים צריכים את מסגרת הלימודים. ברי ואני נשלחנו לבית הספר תלמוד תורה על-שם שלמה טראב בוואדי אבו ג'מיל. על-פי מבחני הכניסה קבעו שאני צריך להיות בכיתה ה' וברי בכיתה ד. השפה השולטת בבית הספר הייתה צרפתית. בשפה זו למדנו מתמטיקה, גיאוגרפיה, טבע, היסטוריה וספרות. למדנו גם עברית, הפעם קריאה וכתיבה בסגנון אשכנז, כנהוג בארץ ישראל. הלימוד הזה בלי ספק עזר לי רבות כאשר הגענו לארץ. פרט לכך למדנו ערבית, אם כי במינון נמוך. אני, שלמדתי ערבית בחלב, שלטתי בה היטב והייתי עזר לתלמידים הלבנונים.

בתלמוד תורה פגשתי בחברים שלי מבית הספר בחלב. חידשתי את הקשרים עם הנרי שוייקה ואיזאק סית, ובמיוחד עם ידידי וחבר נעורי, אלברט (אברהם גינדי), שגם משפחתו נטשה את חלב ומצאה מקלט בביירות.

העדה היהודית החלבית בכלל החלה לתפוס עמדה חשובה בחיי הקהילה היהודית בביירות, ובתי הכנסת התחילו להתמלא מבני העדה שתפסו שליטה והנהגה בהנהלות בתי הכנסת.

בית כנסת כזה נקרא בית כנסת "אלעדי". הוא היה מוזנח תקופה ארוכה, פתוח לקהל המתפללים רק בימי שבת ומועדים. אבל כאשר הגיעו יהודי חלב בהמוניהם, עבר בית כנסת כזה שיפוץ יסודי, והחל לשמש את הקהילה החלבית.

אבא, בהיותו חזן מפורסם בחלב, מצא מהר את מקומו לפני התיבה. החיוך חזר לפניהם של אמי ואבי, שמצאו את מקומם בחיי הקהילה החלבית. אבא חזר למקצועו הישן כמומחה לענף הטקסטיל, וסוחרים רבים ביקשו את עצתו במסחר ובשיווק. ואכן, הוא עשה חייל בעסקים.

את הדירה ששכרנו ליד הנמל החלפנו בדירה אחרת, ללא שכנים.

נפרדנו מהשכנים מהדירה הקודמת, בני משפחות קטרי וקמכג'י גם הם פליטים מדמשק סוריה.
בדירתנו החדשה שהייתה קרובה לשכונת אבו ג'מיל. לבתי הכנסת ולבתי הספר מצאנו מנוחה ושלווה.

אבא התפרנס יפה בעבודתו, אמא מצאה לה במהרה חברה לקלפים וכל ערב היינו מבלים בבית קפה "אלשמאת" ממש בקרבת ביתנו.

בעברנו ברחוב עברנו ליד המלונות היוקרתיים ביותר: מלון נורמנדי המפורסם ביותר שבלט בסגנונו החדיש, עם שומרים במדים ססגוניים; מלון סנט ג'ורג' שנמצא ממש על הים, מואר באורות קורנים. חופי הים המוסדרים היו מהלך דקות אחדות מביתנו. והנה התחלפו היוצרות: כל המקומות האלה היו מרוחקים מביתם של דודה גרז ודוד דאוד עסיס, ולכן החלו הם לבקר אצלנו יותר מאשר אנחנו אצלם.

אבל לא לעולם חוסן. באותו קיץ פרצה מגיפת טיפוס בביירות. אמא, פלורה ואני

נדבקנו במחלה, והועברנו לאישפוז בבתי חולים. אותי אישפזו בבית החולים HOSPITAL DIEU ואת אמא ופלורה בבית חולים אחר. שני בתי החולים היו מרוחקים זה מזה.

אני, כך נראה, חליתי קשה יותר מכולם. מתקופה זו אינני זוכר דבר, אבל סיפרו לי שהייתי מאושפז במשך שלושים ימים, זמן רב, ללא הכרה. חום גופי היה יותר מ-40 מעלות, איבדתי משקל, שגם כך היה ירוד.
נזקקתי לתרומה של מנות דם, ובלבנון, עם כל היותה מתקדמת, לא היה בנק דם. סוג הדם שלי הוא "0", מהסוג היכול לתרום לכולם, אבל יכול לקבל תרומה רק מבעל סוג דם זהה. "זהו סוג דם של מלכים", שמעתי אומרים יותר מפעם אחת.

אבא היה חסר אונים. הוא חילק את זמנו בין בתי החולים, פעם ביקר את אמי ואחותי, ומייד מיהר אלי, לראות מה שלומי. במקביל היה עליו לדאוג לאחים שלי שנותרו בבית, חוה וברי. עזרא אחי נשאר בביתה של דודה גרז מאז שהגענו לביירות.

אמא ופלורה, שחלו בצורה קלה יותר, השתחררו כעבור 14 יום. אני נשארתי בבית החולים יותר מחודש. לאחר שהחל מצבי להתייצב, נעמד אבא בפתח חדרי בבית החולים, בידיו שתי ביצים. הוא הראה לי אותן מרחוק. היה זה היום ראשון בו הותר לי לאכול אוכל רגיל, והוא שמח לקנות לי ביצים לארוחה מיוחדת. אט־אט חזרתי לעצמי, והנהלת בית החולים הרשתה לשחרר אותי הביתה. לא היה לי כוח לקום. אבא נשא אותי על ידיו לתוך המונית. בפתח הבית חיכתה ל' אמא, שחיבקה ונשקה ל' כשהיא בוכייה. ימי ההחלמה עברו עלינו כאשר אני נשען על אמא, ואמא נתמכת בידי אבא. כך ירדנו מהבית פעם ראשונה ועשינו הליכה קצרה ליד הבית.

לא אשכח את מסיבת ההחלמה שעשתה דודה גרז לכבוד הבראתנו: הייתה זו ארוחת צהריים מגוונת מכל טוב, אליה הזמינו את מנהל המחלקה שבה הייתי מאושפז ואת האח הראשי שסעד אותי בימי חוליי. כולם פנו אלי וביקשו שאפתח בשיר לכבוד האירוע. ואכן, שרתי גם שרתי. היה זה שיר בערבית שעלה לי בראש באותו רגע.

רק אחרי זמן רב סיפר לי אבא שהוא שפך הרבה כסף עבור אישפוזנו בבית החולים, וכן שילם תשלום אקסטרה לאח המוסמך שסעד אותי באופן פרטי.

כאמור, כל זמן היותנו בביירות בדקו ההורים אפשרויות שונות לעלות לארץ ולהתאחד עם המשפחה בישראל.
מדינת ישראל כבר קמה, הקרבות הגיעו לסיומם, האירגונים הצבאיים התפרקו והצטרפו כולם תחת דגל אחד, של צבא הגנה לישראל, צבא אחד, דגל אחד והמנון אחד. וכולם תחת הממשלה הישראלית בראשות דוד בן־גוריון ששימש גם כשר הביטחון.

המדינה, שהרחיבה את גבולותיה מעבר למה שנקבע בהסכם החלוקה, החלה לפעול. מעפילים שעוכבו עד אז במחנות באירופה ובקפריסין יצאו לדרך בראש מורם. הם הגיעו לישראל ונקראו עולים חדשים. הואיל וישראל נמצאת מעל כל ארצות תבל, כל המגיע אליה הוא "עולה". אנחנו ישבנו אמנם בלבנון, היה לנו טוב, אך הלב לא שמח. כמאמר השיר הידוע של פריד אל-אטרש, "העיניים צוחקות, אך הלב בוכה". אמנם התכתבנו עם אחינו בישראל באמצעות הדוד יצחק שהיה בריו דה ז'נרו, ברזיל, אבל משהו בסיסי מאוד, היה חסר.
באמצעות המכתבים התבשרנו שהאחים שלנו עברו את מלחמת השחרור והם, וברוך ה' בריאים ושלמים. דניז נשואה למאיר הורנשטיין, וכעת יש לה שני בנים - ברי (הג'ינג'י) ואלי. טונה נשואה לשאול גינדי ויש לה בן אחד, עזרא (זורתילה).
שלמה ומשה פרשו מלימודיהם בישיבת פורת יוסף והם עובדים למחייתם - שלמה כמסגר מכני ומשה כנגר.

עולים לישראל

כפ' שהזכרתי, קבע עזרא את משכנו אצל משפחת עסיס. אברהם, הבן הבכור של משפחת עסיס, הושפע מעזרא וביקש להצטרף אליו בעלייתו לארץ ישראל.
ביום בהיר אחד לקח אברהם את ילקוטו, במקום ספרי לימוד הכניס לתוכו

חפצים אישיים ויצא יחד עם עזרא אחי למקום מפגש, שם אמורים היו השניים לפגוש אדם שיעזור להם להבריח את הגבול לישראל. איני יודע מדוע, אבל ברגע האחרון שינה עזרא את דעתו ולא הצטרף לקבוצת העלייה. ואילו אברהם, שהיה נחוש בדעתו, מצא את עצמו בישראל.

כעס רב כעס הדוד דהוד, כאשר גילה שעזרא ידע על רצונו של אברהם אבל העלים זאת מהם. עזרא ספג את הכעס, וסיפר להם שגם הוא עומד לעלות לארץ. וכך אכן היה: הוא קיבל את ברכת ההורים ונפרד מאיתנו.

המבריחים גילו לנו מהי הסיסמה שבאמצעותה יגיע, אבא גבה את שכרו ממשפחת "מטה" אצלה עבד, ועזרא יצא לדרך, ליצור רוב של המשפחה בארץ: מתוך תשעה ילדים היו חמישה בישראל ואנחנו, ארבעה, נותרנו עם ההורים בביירות.

סבתא נוזהא, כזכור, נשארה לבד בחלב, בת 70 באותם ימים. אבא הנחה אותה לחסל את הרכוש, לממש אותו ובהזדמנות הראשונה להגיע אלינו, לביירות.
סבתא התאלמנה בגיל צעיר ביותר ובהיותה אלמנה מצאה מנוח בתוך משפחת בנה. היא זכורה לי תמיד כשאחד הילדים יושב בחיקה. היה זה תענוג לשבת בחיקה של סבתא: תמיד היה לה משהו לתת לנו, תמיד סיפור לספר, וגם אם הוא חזר על עצמו מאות פעמים, היא ידעה לספר אותו כאילו סופר בפעם הראשונה. סיפוריה היו מצחיקים ומפחידים, סיפורי מעשיות של חסידים ותלמידי חכמים, ושיעורי מוסר מבתי הכנסת.

כאב לנו מאוד על סבתא שנשארה בחלב והתגעגענו אליה מאוד. לא אחת ולא שתיים היינו פונים אל אבא ושואלים אותו מה קורה עם סבתא, והוא, בעיניים לחות היה עונה "אינשאללה, בקרוב מאוד היא תגיע לביירות".
ויום אחד, כאשר חזרתי מבית הספר ראיתי פתאום את סבתא במלוא הדרה (היא הייתה אישה יפת תואר ממש) ממתינה לנו בפתח הדלת. לא האמנתי למראה עיני. "סיתו, סיתו", קראתי לה והיא חיבקה אותי ונשקה לי. כל־כך אהבתי את החיבוקים והנשיקות האלה, הם כל-כך חסרו לי! באותו ערב חזרה עטרה ליושנה, ואנחנו, הילדים, רבנו מי יישן עם סבתא.

מפי סבתא שמענו שאחרי שעזבנו את חלב נודע על כך לשלטונות, והיא נלקחה תיכף ומיד לחקירה. בהיותה אישה נבונה סיפרה כ׳ הבן שלה נטש אותה ללא ידיעתה, והיא אינה יודעת לאן נעלם. אדרבא, אולי יואילו השוטרים ויספרו לה היכן נמצא בנה ובני משפחתו. השלטונות, בראותם אישה זקנה וערירית שיחררו אותה כדי לעקוב אחרי התפתחות העניינים. מספר פעמים הפתיעו אותה בבית, וראו שאין כל שינוי בעמדתה. אט-אט הניחו לה. מן הסתם חשבו שיום אחד יופיע בנה וייקח אותה.

סבתא קיבלה הנחיות מבנה אליהו, ועל־פיהן היתח הייתה מוכרת מדי פעם חפצים שונים בעלי ערך. את הכסף שמרה: חלק שימש לכלכלתה, ואת החלק השני התכוונה למסור לבן היקר שלה. כאשר גמרה לממש את הניתן למימוש, באה בדברים עם השכן שלנו, נוצרי בשם ג׳ורג׳ שהיה בעלים של משאית. היא ביקשה ממנו להסיע אותה לביירות כאשר יזדמן לו, ובאחד הימים בא ג׳ורג׳ לסבתא ואמר לה. ״השעה כשרה. יש לי נסיעה לביירות, ואם תרצי תוכלי להצטרף״. ביום המיועד העמיס ג׳ורג׳ על המשאית את שארית הריהוט והחפצים, הושיב את סבתא לצידו, והביא אותה לביירות.

בביירות היה קל למצוא אותנו, שהרי די היה שיהודי ייתקל ביהודי בשוק המסחרי וישאל על אליהו דואק, ומייד יפנו אותו לכתובת. ובאמת, אחד המכרים של אבא פגש אותו בשוק וסיפר לו שאמא שלו, סבתא שלנו, הגיעה מחלב והיא מחפשת אותנו. הוא השיג אותה מייד וסבתא הצטרפה אלינו. עכשיו הגביר אבא את המאמצים לעלייה לישראל.

בבית הכנסת של משפחת ״מן״ היו מתכנסים פעם בשבוע יהודים שרצו לעלות לישראל דרך הים. נודע לנו שמתארגנת קבוצת דייגים המתמחים בהעברת יהודים בספינות דיג. אחרי שמספר הברחות עברו בהצלחה, החלו ההורים בהכנות לשלוח את סבתא שזה עתה הגיעה מחלב, לישראל. הפעם היא לא הייתה לבד: חוה אחותי, כך הוחלט, תצטרף אליה למסע ואחרי שהן תגענה, נצטרף אליהן בגל ההברחות הבא.

חוה אחותי הייתה ילדה פקחית ועירנית המבינה דבר מתוך דבר. כשעלתה על הפרק הנסיעה לישראל, ידעו ההורים שאפשר לסמוך עליה, שהיא מספיק אחראית ותהיה תומכת לסבתא בהפלגה לישראל. הם ארזו שני שקים ובהם החפצים של סבתא ושל חוה, וערב אחד ליוו אותן למקום היעד. השתיים עלו על ספינת דייגים מסוג "לאנץ'" בדרך לישראל.

למרות כל הביטחון שלהם בבתם, חזרו ההורים הביתה בלב כבד. הם חששו ששליחת הנערה עם סבתה לארץ ישראל תתגלה כמעשה חסר אחריות. למחרת, בעודם מחכים לאות כלשהו מהשתיים, הגיע הדוד דהוד ובפיו בשורה: קבוצת אנשים שהפליגו בסירה לישראל נתפסו בידי השלטונות והם עצורים. עדיין לא היה ברור מי ואיזו קבוצה נתפסה, אבל בעיתון הערב של אותו יום כבר התנוססה התמונה. ההורים בחנו אותה מכל זווית אפשרית, והבחינו בדיוקן של סבתא. את חווה לא ראו. אבא נמלא פחד. עכשיו יחקרו אותן, יבינו שהן ממוצא סורי ויחזירו אותן לסוריה. מה יהיה איתנו? נחזור כולנו לסוריה? לימי בראשית?

ושוב נרתמה אמא והלכה לבקר אותן במקום מעצרן. מייד עם הגיעה לבית המעצר הקימה צעקות, שכן ביקשה קודם להיות בטוחה האם חוה נמצאת בין העצורים. לאחר שווידאה זאת, המשיכה בצעקות שאנשים זרים פיתו אותן לברוח מהבית נגד רצונן, והילדה הקטנה היא בכלל בת 12, ואין עילה לעצור אותה. ואמנם, מייד שיחררו את חוה, אבל את הסבתא השאירו במעצר עד העמדתה למשפט. כאן נרתמו מנהיגי העדה היהודית הלבנונית, ובזכות קשרים שקשרו עם השלטונות, הצליחו לשחרר גם את הסבתא. כעבור שלושה ימים שוחררה גם היא. ניסיון העלייה לישראל של חוה ושל סבתא נכשל. התקיים בהם וגם בנו, שנשארנו מאחור, הפסוק: "ישראל נקנית בייסורין".

בעקבות הניסיון הכושל לעלות לישראל דרך הים, לא העזו ההורים לחזור על המעשה.
במקביל, אחרי שקבוצת צעירים נתפסו והושלכו לכלא, פסקה הברחת הגבול דרך היבשה. נותר לנו לחכות רק לחסדי שמיים.

המשפחה חזרה לחייה השיגרתיים. אבא המשיך בעבודתו, התפרנס ממסחר ומעמלות בשיווק הטקסטיל, אמא הרחיבה את חוג חברותיה לקלפים, ואנחנו,

הילדים, השתלבנו עם השכנים שלנו. החיים נראו עכשיו יותר נינוחים. המכתבים שהגיעו מאחי שהיו בארץ ישראל הרגיעו אותנו: כולם עובדים וגם עזרא מצא את מקומו בארץ - הוא חבר למשה ושלמה וגר איתם.

אני הספקתי לעלות כיתה, רכשתי לעצמי ידיעה בסיסית בצרפתית ויכולתי לנהל דו־שיח עם המורים והמורות. יותר ויותר חשתי בחופש המוחלט שהיה לי עם הסביבה. בהיותי חבר של מוני עסיס, היכרתי באמצעותו את חבריו היהודים, ולאלה נלוו גם ילדים נוצרים. בפעם הראשונה בחיי הוזמנתי ליום הולדת של ילד כזה, בן למשפחה נוצרית אמידה. היה זה ביום שבת. באתי אל מוני הביתה ויחד הלכנו למסיבה. היו שם ילדים יהודים נוספים, שיחקנו בכל מיני משחקים שנחשפתי אליהם לראשונה. מה רבה הייתה שמחתי. הרגשתי שאני בעולם אחר - הדיבור היה בצרפתית בלבד והכיבוד מעורר תיאבון, אבל אני לא אכלתי דבר, מחמת הכשרות.

באותה שנה הצטרפתי למקהלת הילדים בבית הכנסת הגדול "מגן אברהם". מנהל בית הספר "תלמוד תורה" שבו למדתי הזמין אותי למבחן קול וביקש ממני לשיר. אחרי המבחן הוא בישר לי שהתקבלתי. התרגשתי מאוד, אם כי לא ממש הבנתי במה מדובר. כאשר חזרתי הביתה ובישרתי להורי שהתקבלתי למקהלה, הם חיבקו ונישקו אותי עד אין סוף. במיוחד אבא היה גאה בי: הנה אני ממשיך את מסורת משפחת דואק, הילד החלבי הראשון שמצטרף למקהלת בית הכנסת "מגן אברהם", שכולה על טהרת הילדים ילידי ביירות. עשיתי היסטוריה! נתנו ל' חליפת מקהלה בצבע כחול - מכנסיים קצרים ומעיל עם כפתורים מוזהבים, וגם כובע מצחייה עגול באותו הצבע.

החזן, מר שעבאן, החל ללמד אותנו את קטעי התפילה שהיינו אמורים לשיר במהלך התפילות. קלטתי את הלחנים ושיננתי אותם ביני לבין עצמי. אחר ־כך הופעתי בפני אבא ולמראה פניו הבנתי שעברתי את המבחן.

בכל שבת הצטרפתי לילדי המקהלה, בחזית בית הכנסת. היינו 12 ילדים, לבושים כולנו חליפות מקהלה ובהינתן האות ממר שעבאן היינו פוצחים בשירה. במיוחד התפעלתי כאשר צעדנו, שישה זוגות, הקהל מוליך ספרי תורה מההיכל אל

התיבה ואנחנו מנעימים את הצעדה הזאת.
תפקיד נוסף של המקהלה היה בטקס חופה: היא הייתה מתמקמת בקומה השנייה, בעזרת נשים, הרב פתח בברכה ואנחנו עונים "ברוך הוא ברוך שמו". בסיום הברכה אנחנו משיבים "אמן". זה נשמע כל-כך יפה ומרשים. כמובן שקיבלנו שכר: מארז סוכריות עשויות שקדים מצופים בסוכר.

בבית הספר למדנו שישה ימים בשבוע. בימי ראשון ושישי למדנו חצי יום, ובשאר השבוע יום שלם עם הפסקת צהריים של שעתיים. בסיום הלימודים היינו נשארים בבית הספר להכנת שיעורים. מורה תורן היה נשאר בכל כיתה ומשגיח עלינו.

בסוף היום נהגנו, ברי אחי ואני, ללכת למדרש בית כנסת על שם משפחת מן, שם למדתי לימודים תורניים. הרב לימד אותנו לקרוא פרשת השבוע עם פירוש רש"י. אהבתי מאוד את הלימודים הללו, מה גם שכאן קיבלנו דמי כיס. אחי ברי, שתמיד היה הצל שלי, למד גם הוא במדרש, התחזק בידע התפילה ופרשת השבוע, אך ללא פירושים. בימי ראשון נהגנו שנינו ללכת לבילוי, שכלל סרט כלשהו בקולנוע או מופעי בידור שונים באחד התיאטראות העממיים. כך עברו ימי נעורינו בביירות. היינו ילדים חופשיים ולכל מקום הלכנו בביטחון מלא. חשתי בבירור את השינוי בין חלב לביירות, כאילו קפצתי עשרות שנים קדימה.

אבל הגעגועים היו חזקים. אנחנו התגעגענו לאחינו בארץ, והם התגעגעו אלינו לא פחות: השנה הייתה, 1950, הם הגיעו לארץ ישראל בשנת 1945, כלומר, חמש שנים לא נפגשנו. הם היו אמנם חופשיים בארץ אבותינו, אבל הוריהם חסרו להם, חסרה להם הסבתא שגידלה אותם, וחסרו להם ארבעת האחים והאחיות, אותם עזבו בעודם צעירים.

עזרא ומשה עבדו יחד במפעל שהתמחה בייצור ריהוט מטבחים ושירותים, משה במחלקת הנגרות ועזרא במחלקת הצביעה. שלמה עבד תחילה כמסגר, אבל פרש מכך במהירות ופנה לעיסוק בעבודות משרד. הוא נקלט כאזרח עובד צה"ל בחיל האוויר. תחילה עבד במחלקה המשפטית של החיל. מקום העבודה שלו היה ביפו, קרוב לאחים. בהיותו דובר צרפתית יצר קשר עם קצין מיחידת האו"ם מוועדת

שביתת הנשק הישראלית-לבנונית. באחת השיחות ביניהם דיבר שלמה על משפחתו שנמצאת בביירות. הקצין ביקש שיכתוב לו מכתב עם בקשתו לאיחוד משפחות. "אבל עשה זאת במהירות", לחץ הקצין, שכן תוך זמן קצר היה עליו לנסוע ללבנון מתוקף תפקידו, והוא קיווה שיצליח להזיז עניינים בכיוון. שלמה ניסח מכתב בצרפתית ובו בקשה לשלטונות לבנון לאפשר את עלייתה לארץ של משפחת דואק המתגוררת בביירות. הוא נימק את בקשתו בכך שהמשפחה הגיעה מחלב, סבלה פרעות מהשלטון הסורי ועוד כהנה וכהנה נימוקים. כשמסר את המכתב לקצין, לא שיער בנפשו כי בכך עשה מעשה היסטורי בקנה מידה משפחתי. מבחינתי, ברור ל' שהקצין הצרפתי היה מלאך שנשלח אלינו על-יד' ההשגחה העליונה, כדי לסייע לנו לעלות ארצה ולהתאחד עם המשפחה. ואכן, הקצין מסר את הבקשה לידי הממונים עליו בוועדת שביתת הנשק, ואלה העבירו את המכתב למחלקה המתאימה. ההליכים עשו את שלהם ואחר דיונים החל ההליך להבשיל. אנחנו - ההורים, סבתא וארבעת הילדים שהיו בביירות - לא ידענו דבר על הנעשה מאחורי הקלעים. חיינו את חיי השגרה שלנו, זה עתה השלמנו שנתיים בביירות, מחכים לרגע המתאים להתאחד עם המשפחה.

ובוקר אחד איתר אותנו שליח מטעם שלטונות ביירות, ומסר מכתב רשמי מטעם הממשלה הלבנונית. אבא פתח את המעטפה וניכר היה בו שהתרגשותו עצומה. במכתב היה כתוב (כך בערך): "אני שלמה דואק הגר בארץ ישראל מבקש לאשר את בקשתי להעלות את בני המשפחה (וכאן בא פירוט השמות של כולם, כולל הסבתא). השלטונות הלבנונים מזמינים נציג משפחה לבוא אל משרד הביטחון לראיון".

חיל ורעדה אחזו את אבי. "סימבול, עומדים להחזיר אותנו לחלב, אין לנו כל ניירות לבנוניים, מה יהיה? סימבול, רק את יכולה ללכת. אני לא אלך". אבל אמא השיבה לו: "אל תדאג, אליהו, כאן זה לא סוריה. כאן יש חופש וזכויות לאנשים". וכך, תוך שמחה מהולה במתח, נרתמה אמא למעשה. היא צירפה אליה את חוה אחותי. ויחד הלכו השתיים למשרד הממשלתי. "הנה אני כאן". הכריזה בביטחון. אחרי סידרה של שאלות ותשובות, אמר המנהל לאמא: "גברת דואק. אתם תשמעו על החלטתנו בקרוב". הוא ליווה אותה לדלת ואף נתן לה מטפחת לניגוב הדמעות שזלגו על לחייה ללא מעצור.

במקום לחזור הביתה, פנו אמא וחוה לפקידי המשרד ובירור את מקום מגוריו של המנהל שבידיו נתונה ההחלטה הגורלית. בסיעתא דשמייא ובזכות אבות הן הגיעו לדירתו ואמא ביקשה מהשומרים להיכנס לדירה. אלה כמובן מנעו זאת ממנה, והיא, בבכי קורע לב, ביקשה מהם שימסרו לאשת המנהל את בקשתה, לגזול ממנה דקות אחדות. וראה זה פלא: הגברת, אשת המנהל בכבודה ובעצמה, ביקשה מהשומרים שיניחו לשתי הגברות לעלות אליה ולשמוע מה בפיהן.
אמא הסבירה לגברת את מטרת בואה, וכל השלוש החלו לבכות. "תארי לך גברתי הנכבדה", אמרה אמא, "חמש שנים לא ראיתי את בני, חמש שנים לא חיבקתי אותם. העמידי את עצמך במקומי". והגברת ענתה לה "גברת דואק, בעלי עומד להגיע לארוחת צהריים"ם. אני נשבעת לך שלא אגיש לו את מנת האוכל שלו עד שיבטיח לי כי ירשה את יציאתכם לישראל. לכי לך והשאירי לי את המשך הטיפול". חוה ואמא ירדו במדרגות מאמינות שיזכו לתגובה חיובית.

כעבור ימים אחדים הביא אלינו שליח מיוחד מכתב רשום, ובו האישור בזו הלשון: "על בני משפחת דואק הכוללים את אליהו, סימבול, מזהה, חוה, אדמונד, אברהם ופלורה - לעזוב את גבולות לבנון לכיוון ישראל תוך 14 ימים מהיום". על החתום - השר לענייני פליטים. לא היה גבול לשמחתנו. הנה אנחנו עומדים לעלות לישראל ולהתאחד עם המשפחה, וכל זאת בדרך חוקית, עם דרכון למעבר בגבולות.

ההכנות החלו. ערכנו רשימת קניות ארוכה - ביגוד, מצרכי מזון, אספקה קשה, אספקה רכה, מזון מסוגים שונים, וגם ריהוט חדש - מיטות, ספות, כלי בית ועוד. לפי הרישיון שבידינו הותר לנו לצאת בדרך היבשה עם מונית לנוסעים ומשאית עבור מטען. אבא, בהיותו מודע לקשיים בארץ, לא חסך בקניות ויום-יום הייתה האספקה מגיעה אלינו הביתה. המצרכים היו נארזים בארגזים קשוחים והונחו בסלון הבית. הבית היה מלא.
ביום המיועד, השכם בבוקר, עצרה ליד ביתנו משאית והסבלים העמיסו עליה את המטען. כל בני המשפחה בביירות באו להיפרד מאיתנו: הדודה גרז, בעלה דאוד וכל הבנים שלהם. הדודה רשל (אמא של אמילי כהן) והבנים שלה. וגם כל השכנים נאו באו להיפרד מאיתנו. מהקומה השנייה ממול ביתנו יצא הרב צאלח לוי, רב בית הכנסת על שם "עדי" בו שימש אבא כחזן ונופף לנו בידו. ואנחנו, ההורים הסבתא וארבעת הילדים, נכנסנו לתוך המונית הגדולה בדרכנו לישראל.

העיר ביירות מרוחקת כשלוש שעות נסיעה ממעבר ראש הנקרה. ביניהם מקשר כביש החוף ואנחנו חלפנו ביעף על פי העיר צידון, גם את צור כבר עברנו. השמש החלה לזרוח. מאירה לנו את דרכנו החדשה. אבא, כטבעו, פצח במזמורי התהילים כשאני משנן את המזמור "שיר למעלות, אשא עיני אל ההרים..."

המשאית נסעה לפנינו ואנחנו במונית אחריה. הנהג שאל אם ברצוננו לעשות הפסקה, אבא השיב בשלילה בנימוס תקיף. רצינו כבר לדרוך על אדמת אבותינו.

התאריך היה 25 במאי 1950 ביום בו הגענו לתחנת הגבול הלבנונית בראש הניקרה.

אחרי ביקורת קצרה והחתמת היתר היציאה, נפתחו המחסומים ועשינו את דרכנו לתחנת הגבול הישראלית. כאן קיבלו אותנו אנשי הסוכנות בקריאת "שלום" בעברית. כמה נחמד היה לשמוע יהודים מדברים את שפת הקודש. "שלום" ענינו בחזרה.
בין הפקידים שקיבלו אותנו היה אחד בשם לוזיה שדיבר ערבית. הוא הזמין אותנו להיכנס אליו ללשכה. מה גדולה הייתה שמחתנו כשראינו תמונות של דוד בן ־גוריון וחיים וייצמן מתנוססות על הקירות. אמא לקחה כיסא במהירות, טיפסה עליו והחלה לנשק את התמונות.

בעוד אנשי הסוכנות מבצעים את תהליך קליטתם, הגיע טנדר ובו שוטרי משטרת הגבול הלבנונית ובפיהם בקשה: עלינו לחזור לנקודת הביקורת הלבנונית, משום שעדיין לא השלימו את הבדיקות.

האחראים בצד הישראלי סירבו: "הם נמצאים בעת בתחומנו, אין דבר כזה", אמרו. כפשרה הסכים אחד מאנשי התחנה בישראל לנסוע חזרה עם המשאית לבדיקה נוספת. חרדנו שמא יחרימו את המטען. אמא אמרה לאבא "כפרה על הבנים שלנו, שייקחו את הכל, העיקר שאנחנו בחוף מבטחים". כעבור זמן קצר חזרה המשאית, מלאה כשהייתה. הסתבר שבפמליה שהגיעה אחרינוים נמצא הרבה כסף וזהב על גופם של הנומסעים,

והם הניחו שגם אנחנו הברחנו כספים. כאשר לא עלה בידם להשיגם, שיחררו את המשאית.

סיימנו את קליטתנו. משאית ישראלית נעמדה "גב אל גב" עם המשאית הלבנונית, והמטען הועבר לידיים ישראליות. אבא שילם לנהגים הלבנונים ונפרדנו מהם. המשאית הישראלית נסעה בכבישי ישראל. עברם על פני קיבוצים ויישובים, ובכל מקום בו ראים אנשים נופפנו להם לשלום. אבא היה הפעם רגוע, חיוך על פניו. ברצונו לפרוק את המתח העצום בו היה שרוי בארצות ערב, הוציא את התרבוש שלו, העיף אותו למרחוק, וצעק אחריו: "ברוך שפטרנו מעונשו של זה". כך השתחרר אבא באופן סמלי מכבלי הפחד בימים בהם חי בארצות ערב.

כעבור מספר שעות הגענו לשערי בית העולים בעתלית. כאן רשמו אותנו, נתנו לנו תעודת עולה עם שמות ההורים והילדים, ותעודה נפרדת לסבתא, בהיותה ראש משפחה עצמאית. אבא ביקש לשלוח טלגרף לאחים ולהודיע להם שאנו בארץ. את המברק שלחנו לדניז הורנשטיין, רחוב הרב קוק 17, תל אביב. זאת הכתובת היחידה שהייתה לנו, לא הכרנו שום כתובת אחרת.

בערב חג השבועות התש"י זכינו וקיימנו את מצוות העלייה לרגל לארץ ישראל, כאמור "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך לפני ה' אלוהיך בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות". בקידוש של ערב החג, כאשר בירך אבא את ברכת "שהחיינו", זלגו דמעות מעיניו. היו אלה דמעות של שמחה, תקווה, ציפייה לימים טובים יותר שהקדוש ברוך הוא עתיד לגמול לנו עבור כל הסבל שעברנו.

מעל הכל אפפה אותם התרגשות גדולה לקראת הפגישה עם חמשת האחים שלי, דניז, טונה, עזרא, שלמה ומשה.

לפני חמש שנים נפרדנו, הייתי אז בן שבע. פלורה, אחותי הקטנה, הייתה אז בת שלוש. כיצד הם נראים היום? האם אכיר אותם? האם יכירו אותנו? את חג השבועות היינו חוגגים יומיים, כמנהג היהודים בגולה. בשנה זו חגגנו את החג יום אחד בלבד - כמנהג ארץ ישראל.

הנה מה טוב ומה נעים....

בהגיענו למחנה העולים "שער העלייה" בעתלית, ליד חיפה, קיבלו אותנו פקידי הסוכנות. את המטען שלנו איחסנו במחסנים, ואותנו שלחו להתאכסן באחד הצריפים במחנה.

מחנה זה, ששימש בעבר את הצבא הבריטי, היה גדול ביותר, ממש עיירה. ביתנים רבים פזורים לאורכו ולרוחבו, ובמרכזו חדר אוכל ענק. כאן פגשנו עולים מאירופה, מאפריקה ומאסיה. לראשונה פגשתי יהודים חרדים עם פיאות מסתלסלות היורדות מראשיהם וזקנים עבותים המכסים את פניהם. היו אלה עולים מאירופה, "אשכנזים". לראשונה בחיי שמעתי שהיהודים נחלקים לעדות שונות - אשכנזים, ספרדים ותימנים. עד אז לא היה ל' מושג על כך.

במיוחד התרשמתי מעולי תימן. חזותם ולבושם שונים כל-כך. היו במחנה עולים מעיראק, שדיברו ערבית, אבל בצורה שונה מהערבית שלנו והיה קשה להבין אותם. היו שם יהודים מכל קצוות תבל, ככתוב "אם יהיה נדחך מקצה השמיים, משם יקבצך ה' אלוהיך ומשם ייקחך להביאך אל הארץ הטובה אשר נתן לך".

בבוקר שאחרי בואנו השכמנו לארוחת הבוקר בחדר האוכל הענק ומייד אחר-כך צעדנו לעבר השער המרכזי, בתקווה להיפגש שם עם בני המשפחה. המון קהל צבא על השער. היינו עדים למחזות קורעי לב: עולים פוגשים את יקיריהם ואלה נופלים לזרועות אלה נרגשים ונסערים. הסתכלתי על אבא ואמא שאימצו את עיניהם כדי לקלוט האם האחים שלי הגיעו. לא היה כל קשר טלפוני בינינו, כמובן, וקיווינו להיפגש איתם מבלי לדעת האם קיבלו בכלל את ההודעה על בואנו. חלפו מספר שעות ולא ראינו איש מבני משפחתנו. אחרי כל אוטובוס שעצר ליד המחנה סרקנו את אלה שירדו ממנו, מתוך תקווה שאחיי יימצאו עליו. לשווא. ואז עצר אוטובוס ציבורי ליד שער המחנה. ראינו בחורים צעירים יורדים ממנו, והם הלכו והתקרבו. לפתע שמעתי את אבא: "סימבול, הילדים מגיעים!".

די היה בקריאה האחת הזאת מפי אבא כדי להקפיץ את כולנו. השמחה וההתרגשות הגיעו לשיאים עליונים. אמא דחפה קדימה ואנחנו כולנו בעקבותיה.

נצמדנו לגדר שהפרידה בינינו. עזרא, שלמה ומשה מבחוץ, ואנחנו - אבא, אמא, סבתא חוה, ברי, פלורה ואנוכי - מבפנים. שלחנו ידיים החוצה, רוצים לגעת בהם, לחוש אותם. לא עבר זמן רב והשער נפתח. אחיי הורשו להיכנס אחרי שהזדהו והוכיחו שהם אכן האחים למשפחת דואק הנמצאת במחנה. התחבקנו, התנשקנו, החזקנו ידיים. ההורים שאלו לשלום אחיותינו, דניז וטונה, האחים סיפרו כי נבצר מהן להצטרף, שכן הן מטפלות בילדיהן הקטנים.
כאשר נרגעו הרוחות, סיפרו לנו האחים את הבשורה המשמחת ביותר: שבוע לפני כן הם רכשו בדמי מפתח דירת שלושה חדרים בשכונת חסן בק, על גבול תל־אביב יפו. זוהי דירה בקומה שלישית, משקיפה על הים, בדיוק כמו שאמא חלמה. הייתה זו הבשורה היפה ביותר שיכלו הוריי לקבל: יש לנו קורת גג, ישתבח שמו ויתעלה כיסא הדרו! הקדוש ברוך הוא הכין לנו מקום מגורים בדיוק בשבוע שהגענו לישראל. "מאת ה' הייתה זאת".

שלמה סיפר לנו שעשה שירות צבאי בצה"ל, משה סיפר על המצור בירושלים בכל תקופת המלחמה. הוא היה תלמיד בישיבת "פורת יוסף" וכאשר הוסר המצור מעל העיר, ירד לתל-אביב. עזרא, שעלה לישראל שנה אחריהם, התאחד איתם ושלושת האחים היו בטוחים שבשלב כלשהו נגיע לישראל ונשוב להיות יחד. לכן הם שאפו כל הזמן לחסוך כסף, להכין לנו את הקרקע ולקלוט אותנו. כל הורה היה מתברך בבנים כאלה, שחסכו מפיהם כדי להקל את קליטתם בישראל. יבורכו מפי עליון הם שקיימו את הדיבר החשוב ביותר, "כבד את אביך ואת אמך".

באותו לילה ישבנו עד השעות המאוחרות עם האחים שלי, וכאשר הלכנו לישון הייתה השינה נעימה ביותר. היה זה הלילה הראשון זה שנים שישנו כולנו לצד אחינו הבוגרים. "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד".

סוף־סוף בבית

הגיע יום הפרידה ממחנה העולים. אחרי שהייה של מספר ימים העמסנו על משאית את המטען שהבאנו מביירות, עלינו עליה ויצאנו לדרך לתל-אביב, אל הדירה שרכשו עבורנו אחיי מכספם. חלפנו על פני ערים ויישובים שונים, והנה כל השלטים כתובים עברית. במרכז חדרה ראינו תושבים יהודים, משלנו. ניפנפנו להם לשלום, והם השיבו ניפנוף בחיוך. עברנו על פני נתניה והקיבוצים שבמישור החוף, ופתאום ראינו שלט: "תל־אביב 20 - ק"מ" חישבתי במהירות את הזמן: בעוד כחצי שעה נגיע הביתה. הביתה. הביתה.

והנה אנחנו בפאתי תל-אביב, העיר שעד היום רק שמענו עליה. אנחנו בשעריה. חלום שהתגשם. המשאית עושה את דרכה ומשה, היושב ליד הנהג, מנווט אותו. המשאית נעצרת. אנחנו יורדים ממנה במהירות ועולים לראות את הבית. הבניין הוא בן שלוש קומות ובדירה שלנו, בקומה ג׳, יש חמישה חדרים. שניים שייכים לשכנים ושלושה לנו. בזמנו היה שייך לערבים שברחו במהלך המלחמה. החדרים גדולים ומכל חלון ניתן לראות את הים בכל יופיו. שאון הגלים נשמעים מרחוק. בעוד אנחנו מעלים את החפצים, הגיעו דניז וטונה כשהן מוליכות שתי עגלות ילדים עם בניהן. אלה הנכדים של הוריי: ברי ואלי של דניז ומאיר הורנשטיין, עזרא של טונה ושאול גינדי. ושוב חיבוקים ונשיקות עם הבנות-האחיות אותן לא ראינו זמן כה רב. בערב היו חפצי הבית מסודרים ואמא כבר נערכה להכנת ארוחה. הגיסים שלי, מאיר ושאול, הצטרפו אלינו. המשפחה הגיעה אל המנוחה ואל הנחלה.

אנחנו בישראל, בתל־אביב, סמוכים ללב-ליבה של העיר - קולנוע מוגרבי, קולנוע מגדלור וכל מרכזי הבידור והמסחר. על דבר כזה לא חלמנו.

הלילה עבר והתעוררנו לבוקר ראשון בתל־אביב. אבא, בהיותו שולט בעברית מתוך קריאתו בספרי הקודש, הרגיש בן־בית. גם אני, כבר מהיום הראשון, יכולתי לנהל שיחה בעברית. אבא ביקש ממני להתלוות אליו לקניות בשוק בכרמל ואני נעניתי לו ברצון. כרגיל, גם ברי הצטרף.
שוק הכרמל היה במרחק הליכה של כמה דקות. בבואנו ראינו ירקות מסודרים על

דוכנים ורוכלים המכריזים על מרכולתם - והכל בעברית. כאן התוודענו לשמות הירקות: מלפפונים, עגבניות, פירות למיניהם. מבחר עצום במחיר שנראה סביר, שכן אבא קונה המון וברי ואני שמים הכל בתוך השקים.

בשוק הכרמל פגש אבא אנשים שאיתם היה בקשר בחלב. כולם מאושרים ושמחים בחלקם. בחלב הם היו עניים מרודים, וכאן הם בעלי דוכנים של ירקות ופירות. אבא הצביע על אחד מהם ואמר לי: "ראית ממי קנינו זה עתה? הוא היה חסר כל בחלב, ואני הייתי מתרים אנשים כדי שיהיה לו ממה להכין את השבת. והנה כאן הוא בעל דוכן. ישתבח שמו, ברוך משנה עתים ומחליף את הזמנים".

בערב השבת הראשונה בתל-אביב, אחרי שהתרחצנו ולבשנו בגדי שבת, הלכנו, כל בני המשפחה, יחד עם אבא לבית כנסת "אהבת ציון" ברחוב אהרונסון. כאן חיכתה לו הפתעה: כאשר הוא נכנס לבית הכנסת נעמדו כל אנשי הקהילה על רגליהם כדי לקבל אותו. כולם הכירו אותו מחלב, כולם ידעו עליו ושמעו את קולו בבתי הכנסת שם.

היה זה אך טבעי שהוא יעמוד לפני התיבה וינהל את תפילת השבת. הרגשתי גאווה רבה: הנה אבא שוב תפס את מקומו בהנהגת בית הכנסת של העדה החלבית. באותו ערב הכינה אמא את מיטב המטעמים מתוך האספקה שהבאנו איתנו, ולמרות שהימים היו ימי צנע והמחסור היה גדול, הייתה זאת השבת הראשונה שמשפחתנו הסבה לשולחן השבת בהרכב מלא ולשמחה ולאושר לא היה קץ.

שנת הלימודים עמדה להסתיים. שלא כמו בחלב או בביירות, כאן, בישראל, מסתיימים הלימודים בסוף יוני ומתחדשים אחרי חודשי הקיץ, יולי-ואוגוסט. ובאחד מימי אוגוסט הצטרפה דניז אחותי להורי, ויחד עם חוה, ברי, פלורה ואנוכי, הגענו לבית העירייה, כדי להירשם לבית ספר. כמשפחה עם רקע דתי, היה זה מתבקש שירשמו אותנו לבתי ספר דתיים. לראשונה בחיי התוודעתי לעובדה שקיימות שתי שיטות חינוך נפרדות, לדתיים ולחילוניים. ברי ואני נרשמנו לבית ספר "תחכמוני" שברחוב לילינבלום, ואילו חוה ופלורה נרשמו ל"בית יעקב" שברחוב השחר.

כל ילדי השכונה היו זרים לי. חברי היחיד היה אברהם גינד׳, שעלה לישראל כמה חודשים לפנינו ומשפחתו גרה בסמוך אלינו. אברהם, בנוסף להיותו חבר שלי, הוא גם בן־דודתי שרה, אחותו של אבא. העובדה שגם הוא למד ב״תחכמוני״ שימחה אותי: בהיותו ותיק ממני בישראל, שאבתי ממנו מידע על בית הספר והתלמידים. דרכו היכרתי חברים נוספים, וכך יצאנו בערבים לטייל על שפת הים וליד בתי הקולנוע.

הייתי בן 12 וחצי כשהגעתי לישראל. וכיוון שהתחילה אז חופשת הקיץ, חיפשתי דרך להתפרנס. מאיר הורנשטיין, שהיה בעל בית דפוס בראשון־לציון, הציע ל׳ לעבוד אצלו. שמחתי מאוד: גם תעסוקה וגם שכר. מדי בוקר הייתי ממתין לו בפינת הרחוב, והוא היה אוסף אותי עם האופנוע שלו.
הדרך לבית הדפוס ארכה כחצי שעה, ושם פגשתי מכונות דפוס באולם ענק. המכונה הראשונה, האוטומטית, היתה במרכז האולם. מאיר היה מכין את כל הדרוש להדפסה ותפקידי היה להשגיח שהיא תעבוד באופן סדיר. אם הייתה תקלה כלשהי, היה עלי לקרוא לו. השכר שלי היה 50 גרוש ליום, שלוש לירות לשבוע. המון כסף בשביל ילד כמוני. משה, לשם השוואה, הרוויח לירה ושמונים גרוש ליום.

עם תחילת שנת הלימודים הפסקתי את העבודה אצל מאיר. התקבלתי לכיתה ו׳ במהלך שהייתי הקצרה בארץ התחזקתי בעברית, ועתה היא הייתה שגורה בפי. מיד התבלטתי בין תלמידי הכיתה והמורים סימנו אותי כחרוץ בלימודי גמרא וחשבון. הצטיינתי והגעתי להישגים מרשימים ואפילו במבחני החיבור ידעתי להרשים את המורים. עד כדי כך, שנשלחתי מטעם בית הספר לתחרות חיבורים בין תלמידי כיתות ו׳ בכל העיר.

בחודש שבט תשי״א הגעתי למצוות. ההורים חגגו ל׳ מסיבת בר מצווה בבית וסביב השולחנות באותו ערב, לקול תזמורת נגנים וזמרים בערבית, יצאו הוריי במחול. כך שיחררו לחץ שהצטבר אצלם שנים רבות. הייתה זאת השמחה הראשונה במשפחה כשהיא בהרכב מלא.

שנה ראשונה חלפה. בחופשת הקיץ שאחריה מצאתי עבודה פה ושם, ותמיד היו

כיסיי מלאים בכסף. מעולם לא קיבלתי דמי כיס, וכל הבילויים שלי מומנו מכספי שלי. אט־ אט התרחב חוג הידידים שלי. היום אנחנו קבוצה של חמישה־שישה חברים קרובים ביותר, מזכרת מהימים ההם: אברהם גינדי, אלפרד ג'מוס (שאולי), יוסי חנונו, ישראל אשכנזי, יוסקה שמאעיה, ניסים הדדי ואלי טיליוב.

בהיותי בן 15 וחצי סיימתי את בית הספר היסודי והגעתי לבגרות. הבנתי שעלי לבנות את עתידי בהיעדר אמצעים כספיים אחרים, היה עלי לעבוד למחייתי. ההתלבטות הייתה קשה: האם להמשיך ללמוד בבית ספר תיכון, שעולה כסף, או ללכת לעבוד. מצאתי דרך ביניים: אעבוד ביום ואלמד בערב. לא שיערתי את הקשיים.

אחי שלמה מצא לי עבודה בשכונת נחלת יצחק, במפעל דפוס משי. זוהי שיטת דפוס מיושנת ופרימיטיבית, אבל התוצרת שלה איכותית ומיוחדת. לבד מהדפסה על נייר, כמקובל, ניתן להדפיס בה על זכוכית, בדים, לוחות עץ וכו'. נכנסתי לעבוד כעוזר מדפיס, ובהמשך התקדמתי והייתי למדפיס מקצועי ומוערך. השכר שלי כמתלמד היה 60 לירות לחודש, סכום מכובד. בעל משפחה הרוויח אז 100 לירות לחודש. הוצאות הבילוי שלי לא הסתכמו בהרבה: קולנוע ב-25 גרוש, חומוס ב־10 גרוש. כך שיכולתי לחסוך חלק נכבד מהמשכורת שלי.

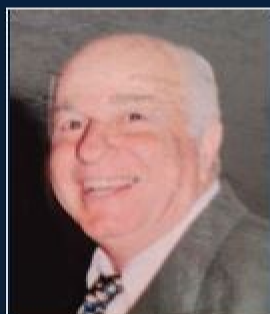
את המשכורת הראשונה שלי הבאתי לאבא. לא אשכח את דבריו: "יא־איבני, אחיך הבוגרים תומכים בבית, בינתיים אני לא זקוק לתמיכתך. יגיע היום ותתבקש לעזור, אבל עד אז נלך יחד ואפתח לך חשבון בנק בו תוכל להפקיד את חסכונותיוך". ואכן, כבר בהיותי ילד פתחתי חשבון חיסכון. אבא סלל לפני את הדרך ולימד אותי להפקיד כספים, כך שיישאו ריבית שנתית.

נדפס בישראל

ה'תשפ"ה - 2025

זהו סיפורו של אדמונד דואק, יליד חלב, בנם של החזן והפייטן הנודע, חכם אליהו דואק זצ"ל ושל סימבול לבית כדריה ז"ל. חכם אליהו עמד, במשך שנים רבות, לפני התיבה בבתי הכנסת המרכזיים בחלב, בביירות ובתל-אביב. בסיפורו, מפליג אדמונד חזרה אל תולדות שורשי משפחתו, וחושף אירועים משפחתיים וסיפורי פולקלור מחיי המשפחה והקהילה החלבית.

המחבר חווה, ביחד עם משפחתו, את הפרעות הנוראיות אשר היו מנת חלקם של יהודי חלב, בעת החלטת האו"ם על חלוקת ארץ ישראל ובמלחמת השחרור אשר בעקבותיהם נאלצה המשפחה לעקור מהעיר חלב ולמצוא מקלט ביניים בביירות שבלבנון, בטרם עלותה לישראל.

אדמונד עסק בהתחלה, בארץ, כחשבונאי ראשי בחברות תעשייתיות ומסחריות, ולאחר מכן כאיש עסקים עצמאי בתחומי המסחר הסיטונאי של מוצרי הלבשה, עד יציאתו לגמלאות לאחרונה. הוא איש עסקים המקדיש הרבה מזמנו לטובת הציבור. הוא יו"ר וגבאי של בית הכנסת "אוהל ישראל" שברחוב בן-יהודה בתל-אביב ושל ישיבת "שמחת יום-טוב" בתל-אביב. הוא מלווה את המרכז למורשת יהדות ארם צובה (חלב) מיום הקמתו, ומכהן כחבר הנהלת המרכז ומנהל, בהתנדבות, את חשבונות המרכז.

אדמונד נשוי לבלה, בתם של אדל ומשה עבאדי ז"ל, אבא לחמישה ילדים, סבא לארבע עשרה נכדים וסבא רבא לשמונה נינים.

